

סג ע"א

[א] רש"י ד"ה יש לו בו' הואיל ואם בו' – וכ"ד הרמב"ם, אבל הראב"ד וש"פ חולקים. וכתבו דבמלוה לא קני כלל. וע' ח"מ סי' קצ"ט וסי' ר"ד ומש"ש.

אור אליהו

מלוה שאשה חייבת לו אם מוחל לה ומקדשה בה אינה מקודשת, דלא נתן לה כלום דמקמי הכי היה ברשותה וכן במכר לא קנה. אף על גב דכשמקדשה בהנאת מחילת מלוה היא מקודשת דלא גרע מארווח לה זמנא ואדבר עליך לשלטון דמקודשת וכן במכר אם מכר בהנאת מחילה קונה, כמו בהחליף דמי שור בפרה, מכל מקום לא משמע ליה שהיה מקנה לו בהנאת מחילת מלוה משום דמשמע מיד שלקחה הגזלן קנה לוקח ראשון" עכ"ל. וגם בדברי תוס' אלו מבואר שאי אפשר לקנות במלוה, אלא רק בהנאת מחילת המלוה.²¹⁸

עיינן לעיל מ"ז עמוד ב' תוס' ד"ה יש בו', שכתבו וז"ל "יש דמים שהם כחליפין - ומקני להו במחילת הדמים. אף על גב דאמר בקדושין המקדש במלוה אינה מקודשת ובמכר לא קנה, היינו, כי קדשה או קנה החפץ במעות שחייב לו, אבל קדשה או קנה בהנאת מחילת מלוה חועיל, כמו ארוח לה זמנא, ואדבר עליך לשלטון" עכ"ל. ומבואר מדברי תוס' אלו שבמלוה אי אפשר לקנות, אלא רק בהנאת מחילת המלוה. ואם כן קשה על דבריהם הנ"ל, דמשמע דבמלוה יכול לקנות²¹⁸. ומשמע בכל גוונא ולא רק בהנאת מחילת המלוה.

[א] כתב רש"י ד"ה יש לו וז"ל "יש לו מותר - ולא אמרינן דלאו כאיסרו הבא לידו היכא דיש לו, דזכי בהו האי מהשתא, ואף על גב דלא משיך, כי מוקרי ברשותיה מוקרי, ולא הוי רבית, הואיל ואם בא לחזור קאי עליהו במי שפרע" כו' עכ"ל. ומבואר ברש"י דעל ידי מלוה אפשר לקנות לענין מי שפרע. וכן דעת הרמב"ם (מכירה ז, ד) וז"ל "מי שהיה לו חוב אצל חבריו ואמר לו מכור לי חבית של יין בחוב שיש לי אצלך ורצה המוכר, הרי זה כמי שנתן הדמים עתה, וכל החזור בו מקבל מי שפרע" כו' עכ"ל. אבל הראב"ד ושאר פוסקים²²⁰ חולקים על זה, וכתבו דבמלוה לא קני כלל. וז"ל הראב"ד

וכן בט"ז עמוד א' ד"ה האי כו' שכתבו וז"ל "האי שטרא חספא בעלמא הוא - וא"ת ולימא דקני לה במה שהחזיק בה אחר שקנאה גזלן. וי"ל דמשמע ליה משעה שקנאה הגזלן היא של לוקח אף על פי שלא עשה בו שום מעשה. וא"ת מעותיו שהיו תחלה מלוה נעשו עתה מכר. וי"ל באתרא דלא קנו בכספא, אי נמי במלוה אינו יכול לקנות כדאמרינן פ"ק דקדושין המקדש במלוה אינה מקודשת ובמכר לא קנה והא דאמר בהאי מקדש ושויין שבמכר קנה היינו במלוה שיש לו על אחרים, דאז באשה בענין זה מקודשת לכולי עלמא, אי לאו דאשה לא סמכא דעתה ויראה שיחזור וימחול. אבל

אבן האזל (שם ד"ה והנה הראב"ד) שכתבו לבאר את שיטת התוס' בזה.
220. הרא"ש (קדושין פ"א סי' ה) ועוד (עיינן לעיל בהגהת רבינו מו ע"ב אות א ובאור אליהו שם).

דברשותיה קאי, וברשותיה אייקר.
218. וכן הקשה בפנ"י (סב ע"ב) הובאו דבריו לעיל מו ע"ב אות א הערה 172.
219. ועיינן קרית מלך רב (מכירה ז, ד ד"ה ועיינן),

סד ע"א

[א] תוס' ד"ה מה ועי"ל בו' – אבל כל הפוסקים חולקים ע"ז.

אור אליהו

רודה מכור לך - מותר, אבל אם אמר לו מה שעזי חולבות כך וכך מכור לך, מה שרחלי גוזזות כך וכך מכור לך, מה שכוורת רודה כך וכך מכור לך אסור" וכתבו תוס' בד"ה מה שלכאו' היה מקום להקשות מברייתא זו על דברי רב לקמן (עג ע"א) דאמר שאסור לקנות מחבירו פירות פרדס בזול קודם שגדלו הפירות, מפני שמוזיל לו את המחיר משום הקדמת המעות²²³, וקשה אמאי אסור, הרי בברייתא הנ"ל מבואר, שכשלא אומר לו איזה כמות מוכר לו (אלא רק "מה שעזי חולבות") מותר, והטעם הוא, משום שמה שמוזיל לו את המחיר הוא לא מפני הקדמת המעות, אלא מפני שאין יודע כמה יהיה ושמא יהא מעט. וכתבו התוס' בתירוץ השני וז"ל "ועוד י"ל דרב לא אסר פרדיסא אלא דוקא כשאמר ליה כך וכך הינין מכור לך, אבל אם מכר לו הן רב הן מעט מה שיגדל מודה רב דשרי" עכ"ל, אבל כל הפוסקים חולקים על זה וסבירא להו דרב אסר בפרדיסא גם כשלא אמר לו איזה כמות מוכר לו²²⁴.

(שם) "אמר אברהם לא ידעתי זה למה, שהרי הושוו הגאונים כלם מלוה להוצאה ניתנה, ואינה כנתינת מעות כלל, והכי אמרינן בקדושין ושויים במכר שזה קונה, ואי מלוה להוצאה ניתנה במכר במאי קנה. ואולי הטעהו הא דאמרינן מעמידין מלוה על הפירות והוא שיש לו, וההיא לאו לענין קנייה מיירי אלא לאיסור רבית" עכ"ל.

ועיין בשו"ע חשן משפט סי' קצ"ט סעיף ב שפסק שבחוב שבא מחמת המכר קונה לגמרי, ובחוב הבא מחמת מלוה שלא מחמת המכר לא קנה²²¹. ובסי' ר"ד סעיף י פסק השו"ע בסתמא שבחוב שבא מחמת מלוה קנה לענין מי שפרע והביא שיש חולקים. והוסיף הרמ"א שהחולקים סוברים שמלוה לא קונה אלא רק בהנאת מחילת המלוה. ועיין מה שכתבתי שם (סי' קצט ס"ק ה וסי' רד ס"ק יד)²²².

[א] תניא בברייתא "ההולך לחלוב את עזיו, ולגזוז את רחליו, ולרדות את כוורתו, מצאו חבירו ואמר לו מה שעזי חולבות מכור לך, מה שרחלי גוזזות מכור לך מה שכוורת

221. וכתב שם הסמ"ע (ס"ק ה) שלא הזכיר השו"ע שיש בזה מי שפרע, משום שבסימן קצט לא אייר במי שפרע, וכיון שלכו"ע לא קונה לגמרי במלוה שלא מחמת מכר, סתם השו"ע וכתב שלא קנה (וסמך על מה שכתב בסי' רד שיש מחלוקת לענין מי שפרע).

222. דברי רבינו בזה הובאו ופורשו לעיל על הגהות של רבינו ברך מו ע"ב אות א, עיין שם הערה 171.

223. על פי רש"י שם ד"ה רב אסר. והרמב"ם (מלוה ח, ה) כתב וז"ל "מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר הוא פרי ששוע עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה" עכ"ל. ומבואר דלא סבירא ליה כתוס', וכן פסק בשו"ע (יו"ד קעג, י). ויתר מפורש בב"י (שם) וז"ל "ודע, שהתוספות בעלה ס"ד (ע"א ד"ה מה) הקשו מה בין מכירת פירות כרם לאומר מה שעזי חולבות וכו' וחילקו ביניהם בכמה פנים והוזכרו חילוקים אלו בהגהות מרדכי (שם). ומדברי הרא"ש (בעלה קמ"ה ד"ד) (סי' סד) שכתב לקנות כל פירות הכרם אחר שהוא בוסר או סמדר בדמים מועטים, וכן כתב רש"י בעלה ע"ג

224. הנה הרמב"ם (שם) כתב בסתם "אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר הוא פרי ששוע עשרים כשיגמר נמצאת התוספת בשביל ההקפה" עכ"ל. ומבואר דלא סבירא ליה כתוס', וכן פסק בשו"ע (יו"ד קעג, י). ויתר מפורש בב"י (שם) וז"ל "ודע, שהתוספות בעלה ס"ד (ע"א ד"ה מה) הקשו מה בין מכירת פירות כרם לאומר מה שעזי חולבות וכו' וחילקו ביניהם בכמה פנים והוזכרו חילוקים אלו בהגהות מרדכי (שם). ומדברי הרא"ש (בעלה קמ"ה ד"ד) (סי' סד) שכתב לקנות כל פירות הכרם אחר שהוא בוסר או סמדר בדמים מועטים, וכן כתב רש"י בעלה ע"ג

222. דברי רבינו בזה הובאו ופורשו לעיל על הגהות של רבינו ברך מו ע"ב אות א, עיין שם הערה 171.

223. על פי רש"י שם ד"ה רב אסר. והרמב"ם (מלוה ח, ה) כתב וז"ל "מפני שזה שמוכר בזול עתה בעשר הוא פרי ששוע עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה" עכ"ל.

[ב] שם איכא לאוקמי בו' – אבל רש"י שם ד"ה פרדיסא והרא"ש וש"פ כתבו בוסר או סמדר, וקושיית תוס' תירץ המ"מ, משום דאין דרך למכור פירות פרדס כך.

סד ע"ב

[א] תוס' ד"ה ולא ור"ת בו' – וכ"פ הטור ורמ"א, אבל דעת הרמב"ם כרש"י. ועוד חילק בלא נכייחא דבשדה הוא אבק רבית, ובבית רבית קצוצה. ועי' רא"ש סי' לד.

אור אליהו

סמדר, וז"ל רש"י "פרדיסא - לקנות יין מן הכרם בדמים פחותים, כל פירות שנה זו בכך וכך, ולוקחין אחר שהן בוסר או סמדר, אבל עדיין לא הגיעו לביכור" עכ"ל. וז"ל הרא"ש "פרדיסא רב אסר ושמואל שרי. לקנות כל פירות הכרם אחר שהוא בוסר או סמדר בדמים מועטים" עכ"ל.

וקושיית תוס' הנ"ל תירץ המ"מ (מלוה ט, י) שיש לחלק בין הסוגיות, שהטעם שאסר רב בפירות פרדס הוא משום דאין דרך למכור פירות פרדס כך (כשהם בוסר או סמדר), אם כן נמצא שמה שמוכרן לו עתה בזול הוא משום המתנת המעות, ואילו בדלועים וכיוצא בזה הדרך למכרם בקוטנם "ונמצא שעתה כשהוא קונה אותן כך הן נמכרין בשוק, וזהו שויין ומה שמניחין ליגדל - מאליהן הן גדלין" 227.

[א] במשנה תנן דהמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בית בפחות, מפני שהוא רבית. ואוקמוה בגמ' דמיירי אפילו בחצר

[ב] עוד כתבו שם בתוס' הנ"ל וז"ל "ולאיכא דאמרי נמי דשרי רבא כיון דממילא קא רבו - אתיא אפילו אליבא דרב, ואף על גב דהתם נמי ממילא קרבי איכא לאוקמי, דהתם מיירי בפרדיסא כשלא יצא עדיין הפרי כלל" עכ"ל. כלומר, כוונתם להקשות, שלכאו' דברי רבא באיכא דאמרי, שאמר שמותר לקנות דלועים כשהם קטנים על מנת לקבלם כשם גדולים (ואפילו כשאין לו עתה דלועים גדולים) מטעם שגדלים מאליהם 225 - לא עולים בקנה אחד עם דברי רב שאסר לקנות פירות פרדס, והרי גם פירות הפרדס גדלים מאליהם. ותירצו, שרב שאסר מיירי שעדיין לא יצא הפרי כלל, וכיון שלא יצא הפרי כלל לא שייך לומר בזה סברת "ממילא קא רבו".

אבל רש"י שם (עג ע"א) ד"ה פרדיסא, והרא"ש (פ"ה סי' סד) ושאר פוסקים 226 כתבו לא כדברי התוס', אלא דמה שאסר רב פרדיסא מיירי אפילו כשהיו הפירות בוסר או

225. והיינו, כיון שבשעת המכר היו כבר דלועים קטנים והם גדלים מאליהם, אם כן מה שגדלים אחר כך נחשב כאילו ברשותו של הקונה הם גדלים (על פי רש"י שם).

226. עיין הערה 227.

227. מלשון המ"מ שם, דברי המ"מ שם באו לתרץ את הסתירה לכאו' בדברי הרמב"ם, שבפרק ט (הלכה י) פסק כלישנא בתרא דרבא, ואילו בפרק ח (הלכה ה) פסק כרב לגבי פרדיסא (והיא היא קושיית תוס' הנ"ל ודו"ק).

(ע"א ד"ה פרדיסא) וכך הם דברי הרמב"ם בפרק ח' מהלכות מלוה (ה"ה) משמע דסבירא להו כחילוק ראשון שכתבו התוספות, דגבי מה שעיוי חולבות אין רגילות לזלזל בשביל המתנת יום או יומים וכו', אבל פרדסא שרגיל לקנות בעוד שהוא בוסר ומשום הקדמת המעות עד זמן הבציר אוזיל גביה טובא והוי אגר נטר, ולא כתיירין אחרון שכתבו דלא אסר רב בפרדסא אלא באומר כך וכך הינין מכור לך אבל אם מכר לו הן רב הן מעט מה שיגדל מודה רב דשרי" עכ"ל.

אור אליהו

להלוות על בית ולדור בו אפילו בנכייטא, דתנן, לא ישכור ממנו בפחות, ולא דמי למשכונא של כרם, דהתם זימנין דלא שקיל ביה מידי, ואפילו הכי מנכי ליה, והוה ליה

דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, דזה לא נהנה וזה לא חסר, ואפילו הכי אסור משום שנראה כרביית²²⁸. וכתב רש"י (ד"ה קא משמע לן) וז"ל "ויש ללמוד מכאן שאסור

הפוסקים הסכימו שמותר להקדים מעות על פירות המחוברין לקרקע בדבר מועט אפילו אין ראוי הפרי עדיין ללקיטה, וכן לפירוש תוס' הנ"ל מותר, שהרי כתבו שרק שלא יצא הפרי כלל אסור, ובריי"ף שלנו הביאה (בדף מג ע"ב, אמנם בהגהות וציונים על הרי"ף העיר שאינו בהלכות הרי"ף וכן הב"ח לא גרס ליה ברי"ף וגם בדפוס קושטא ליתא) וכן הרא"ש (שם) ואם כן קשה כנ"ל מה החילוק בין פרדיסא לדלועין.

והמ"מ (מלוה ט, י) חילק בין פרדיסא לדלועין, דשאני פרדיסא שצריך לעבדו, והרי המוכר חסר בכך, והיינו שכיין שיש חסרון והפסד על המוכר, שעדיין צריך לעבוד, מוכח שמה שהוזיל הוא עבור הקדמת המעות, דאי לא שהקדים המעות לא היה מוכר על דעת להמשיך לעבור אחר כך עבור הלוקח (מלשון ספר בית יחיאל ב"מ עמ' קלג), מה שאין כן בדלועין שגדלים מאליהן ואין צריכים עבודה.

ועוד חילק המ"מ בין פרדיסא לדלועין שאין דרך ליקח פירות פרדס קודם שיגמרו ודרך ליקח קשואין ואבטיחים בקטנן, ונמצא שעתה כשהוא קונה אותן כך הן נמכרין בשוק וזהו שויין ומה שמניחן ליגדל מאליהן הן גדלין, וכמו שכתב בהג"ה הנ"ל חילוק זה השני של המ"מ וז"ל ילא דמי לדלועין דלעיל דשרי, דאין דרך למכור פירות פרדס כך. ועיין נימוקי יוסף (על הרי"ף שם) שכתב כמ"מ, ועיין ב"י שהקשה על רבינו ירוחם ב' קושיות: קושיא ראשונה, וז"ל ויאני יודע למה תמה רבינו ירוחם על הרמב"ם ולא תמה על הרא"ש (שם וסי' יג - יד) שכתב מימרא דפרדסא ומימרא דקרי' עכ"ל. קושיא שניה, וז"ל יומה שכתב רבינו ירוחם שרוב הפוסקים הסכימו שמותר להקדים מעות וכו' לא ידעתי מי הם, דהא הרמב"ם והרא"ש הביאו ההיא דפרדסא דאסור' עכ"ל הבי"ו עכ"ל רבינו הגר"א.

228. רש"י ד"ה קא משמע לן. וז"ל "קא משמע לן - דמחזיא כרביית' כו' עכ"ל.

הנה כתב השו"ע (יו"ד קעג, י) וז"ל "אסור לקנות פרי הפרדס קודם שיגמר ויתבשל, מפני שזה שמוכר עתה בעשר הוא פרי ששוע עשרים כשיגמר, נמצאת התוספת בשביל ההקפה. (רמ"א - ולא דמי לדלועין דלעיל דשרי, דאין דרך למכור פירות פרדס כך), אבל מותר לקנות עגל בזול, ולהניחו ביד המוכר עד שיגדל, שאם ימות או יכחיש הוא ברשות לוקח, והמיתה דבר מצוי תמיד".

וכתב רבינו (שם ס"ק כד) וז"ל "קודם שיגמור כו' מבואר מדברי השו"ע דמייירי בפירות שהתחילו לגדול אלא שעדיין היו בוסר או סמדר, וכן מבואר ברש"י ד"ה פרדיסא כו' שכתב וז"ל 'פרדיסא - לקנות יין מן הכרם בדמים פחותים, כל פירות שנה זו בכך וכך, ולוקחין אחר שהן בוסר או סמדר, אבל עדיין לא הגיעו לביכור' עכ"ל, וכן כתב הרא"ש שם (פ"ה סי' סד) וז"ל 'פרדיסא רב אסר ושמואל שרי. לקנות כל פירות הכרם אחר שהוא בוסר או סמדר בדמים מועטים' עכ"ל. וזה דלא כמו שכתבו בתוס' בד"ה הנ"ל שכתבו וז"ל 'ילאיכא דאמרי נמי דשרי רבא כיון דממילא קא רבו, אתיא אפילו אליבא דרב, ואף על גב דהתם נמי ממילא קרבי איכא לאוקמי דהתם מייירי בפרדיסא כשלא יצא עדיין הפרי כלל' עכ"ל.

וקושיית תוס', שלכאו' דברי רבא לא עולים בקנה אחד עם דברי רב, תירין רבינו ירוחם (מישרים נתיב ח חלק ב כז, טור ד) דקרי (דלועים) הם פרי גמור וראוי ללקיטה אז בזמן המכירה, אלא שאחר כך גדלים יותר, ולכן נחשב שחלה המכירה מאותה שעה ואין כאן שכר המתנת מעות שברשות הלוקח גדול, מה שאין כן בכרם, שאינם ראויים ללקיטה כשהם בוסר או סמדר, ונמצא שמה שמוזיל לו המחיר הוא בשכר המתנת המעות (עד שיגדלו יהיו ראויים ללקיטה).

וכתב עוד (רבינו ירוחם) שהרי"ף השמיטו להא דפרדס, והיינו משום דסבירא ליה לרי"ף דק"ל כאיכא דאמרי דלרבא מותר לקנות דלועים קטנים על מנת לקבלם כשהם גדולים, וכתב עוד שרוב